

**KARTA EWIDENCYJNA OBIEKTU NIERUCHOMEGO
NIEWPISANEGO DO REJESTRU ZABYTKÓW**

1. Nazwa

UKŁAD RURALISTYCZNY WSI PARCHÓW

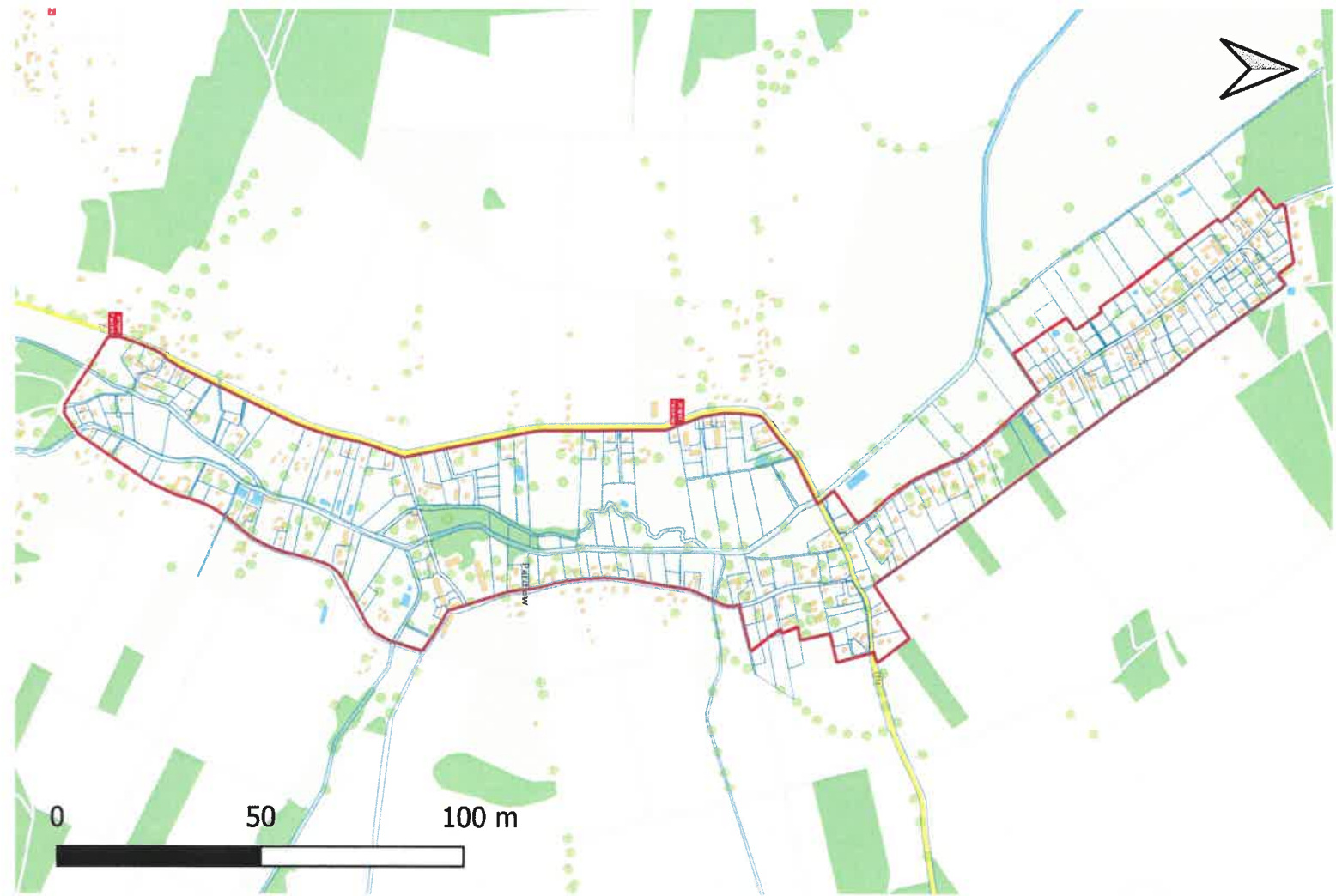
2. Czas powstania

k. XIII w., przebud. XVI w., XVIII w., XIX w., XX w.

3. Miejscowość

PARCHÓW
(d. PARCHAU)

9. Materiały graficzne

Mapa Parchowa w skali 1:16 000

4. Adres (ulica, nr posesji)

Wieś położona na zachód od Polkowic, na drodze wojewódzkiej 331, między Polkowicami a Chocianowem.

Zakres ochrony układu wyznaczony na mapie będącej załącznikiem do karty.

5. Przynależność administracyjna

Województwo dolnośląskie

Powiat polkowicki

Gmina Chocianów

6. Współrzędne geograficzne

51°28'32.6"N 15°56'57.3"E

7. Użytkowanie obecne

8. Stan zachowania

dobry

10. Istniejące zagrożenia, najpilniejsze postulaty konserwatorskie

Zagrożenia w postaci:

- gwałtowna rozbudowa wsi
- brak kontroli nad zakresem rozbudowy
- zwiększenie zabudowy przy drogach pobocznych na wschodzie i zachodzie zamiast przy głównej drodze w kierunkach północ-południe
- zwiększenie zabudowy kalenicowej

powodujące zatarcie układu.

Docieplenia budynków mogą wpływać na zróżnicowanie ich elewacji, mając wpływ na utratę jednolitości zabudowy.

Postuluje się:

- zachowanie ulicowego układu wsi;
- zachowanie układu zabudowy w historycznych układach zagród;
- zachowanie historycznych ciągów komunikacyjnych;
- dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie sytuacji, skali, bryły i jej formy architektonicznej;
- zagospodarowanie nieużytkowanych budynków;
- zachowanie istniejących brukowanych nawierzchni wewnątrz zagród, chodników, placów;
- nasadzenia tradycyjnej zieleni, np. kasztanowców, lip;
- występowanie o wydanie zaleceń ws. prac budowlanych, tj. nadbudowy, odbudowy, przebudowy, budowy i rozbiórki budynków na terenie układu ruralistycznego z właściwym konserwatorem zabytków.
- wprowadzanie nowej zabudowy w miejsce nieistniejącej obecnie;
- wykonywanie nowej zabudowy z użyciem tradycyjnych materiałów budowlanych.

11. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

*Wnieśliśmy do miejscowej ewidencji zabytków
zameldowanie z dnia 12.06.2025
L.N. 5133.4.2025. MOK*

Załączniki: 3

1. Historia układu + bibliografia
2. Mapa z 2025 r. z zaznaczonymi granicami ochrony układu 1:8000 + mapa historyczna
3. Mapa (Generalstabskarte) + Meßtischblatt

12. Opracowanie karty ewidencyjnej (autor, data i podpis)

*Mama Dąbek - Głuchowski
12.06.2025. Dm*

1. Miejscowość	PARCHÓW	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres UKŁAD RURALISTYCZNY WSI PARCHÓW	6. Zawartość załącznika HISTORIA MIEJSCOWOŚCI
2. Gmina	CHOCIANÓW		
3. Powiat	POLKOWICKI		
4. Województwo	DOLNOŚLĄSKIE		

Historia zabytku:

Parchów został założony w obrębie mikroregionu Równina Przemkowska. Przez wieś przepływa rzeczka Szprotawa oraz jej dopływ, Mokrzyca. Jest ulokowana przy drodze wojewódzkiej nr 331, prowadzącej z Chocianowa do Polkowic. W odległości ok. 5 km na południe znajduje się teren Lasów Chocianowskich. Wieś otoczona jest terenami równinnymi o klimacie łagodnym.

Parchów po raz pierwszy był wspomniany w 1376 r., a lokalny kościół w 1399 r. Od 1524 r. do 1654 r. świątynia należała do ewangelików. Po wojnie trzydziestoletniej, Parchów stał się miejscowością przygraniczną, po stronie głogowskiej. Kościół parchowski został przejęty przez katolików, a ewangelicy ze wsi byli zmuszeni do uczęszczania na nabożeństwa do zboru w Pogorzelskich. Cmentarz parchowski natomiast, pozostawał cmentarzem wspólnym. Świątynia w Parchowie spaliła się na początku XIX w. Nowy kościół wybudowano dopiero w 1979 r. Nie wiadomo, jak wyglądała poprzednia świątynia. W miejscowości wznosi się pałac z ok. 1740 r., zbudowany najprawdopodobniej na miejscu poprzedniego. Na mapie z Atlasu Śląska z 1750 r. Parchów był wsią podłużną, ulokowaną na osi północ-południe po obu stronach Szprotawy. Od północy ciągnął się gościniec łączący Chocianów z Głogowem. Na południu Parchów graniczył z przynależną mu osadą z młynem wodnym - *Tirlitz*, będącą już za granicą, po stronie legnickiej. Miejscowość była otoczona lasami, a na południu, za Pogorzelskimi znajdowały się jeziora. Na mapie zarysowano zamek, na prawym brzegu rzeki, w centrum zabudowy; dwa folwarki, jeden przy zamku i drugi na północy zabudowy, na lewym brzegu rzeki. Kościół znajdował się na północ od zamku. Wokół świątyni zarysowano większe zagęszczenie zabudowy, co może sugerować starszy układ ruralistyczny skupiony wokół kościoła, a który następnie przybrał kształt ulicówki, poprzez budowę gospodarstw wzdłuż dróg prowadzących do folwarków. Dwa wiatraki wznosiły się za kościołem, w kierunku Polkowic, trzeci kawałek dalej na południe, a czwarty po zachodniej stronie Szprotawy, w kierunku Chocianowa. W XVIII w. Parchów składał się z dwóch części, mniejszej i większej. Większa część wznosiła się na prawym brzegu Szprotawy. Oprócz kościoła i zamku, znajdowały się tu również 2 budynki plebana, szkoła, 3 folwarki, karczma, „*freigut*”, 1 młyn wodny, 3 wiatraki, oraz mieszkało 20 rolników usługowych, 9 ogrodników, 20 chałupników, 33 wygonowych, razem 492 mieszkańców. Mniejsza część wsi mieściła się po drugiej stronie rzeki. Składał się na nią 1 folwark, 1 karczma, 8 ogrodników, 14 chałupników, 11 innych domów, razem 191 mieszkańców. Razem wieś posiadała 130 dymów. Pomiędzy 1750 r. a 1826 r. powstała łanowa zabudowa na północ od kościoła, w kierunku Jabłonowa. W 1845 r. Knie zaznaczył, że część „większa” składała się z zamku, kościoła katolickiego z dobrami, 2 folwarków oraz części zwanej *Tirlitz*; „mniejsza” - z jednego folwarku. Ponadto we wsi znajdował się jeden młyn wodny, 4 wiatraki, szkoła ewangelicka, cegielnia, 3 gospodarstwa, działało 29 rzemieślników, 9 handlarzy, hodowla merynosów. Do dominium należał także folwark w osadzie *Parchauer Teichhäuser* (później Piaski), bez zabudowy chłopskiej. Ten stan wsi uwiadczały Generalstabskarte i Meßtischblatt z 1889 r. W 1938 r. z mapy znikają dwa wiatraki. Po wojnie folwark dworski został zastąpiony przez Państwowe Gospodarstwo Rolne. W folwarku należącym do małej wsi, tj. Parchówka założono przychodnię oraz tartak. Zachowano szkołę, młyn po licznych modernizacjach, rozebrano wiatraki i cegielnię. Pałac jest w ruinie. Aktualnie układ ruralistyczny Parchowa jest bardzo dobrze zachowany i czytelny. Zachowana duża ilość historycznej zabudowy ceglano-kamiennej mieszkalnej i folwarcznej.

1. Miejscowość	PARCHÓW	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres UKŁAD RURALISTYCZNY WSI PARCHÓW	6. Zawartość załącznika BIBLIOGRAFIA
2. Gmina	CHOCIANÓW		
3. Powiat	POLKOWICKI		
4. Województwo	DOLNOŚLĄSKIE		

Układ wsi – mieszany. Prawdopodobne dwie wsi folwarczne, jedna wokół kościoła, druga wokół folwarku, połączone ulicówką. Na północ od kościoła oraz we „wsi mniejszej” układ łańcuchówki. Zabudowa zabytkowa na terenie całej wsi, głównie szczytowa. Budynki mieszkalne ceglane, przeważnie na planie wydłużonego prostokąta, kryte dwuspadowym dachem z dachówki ceramicznej. Budynki gospodarcze na fundamencie kamiennym, o ścianach z muru kamiennego do pierwszej kondygnacji i ceglanego wyżej lub techniki mieszanej z cegły i żużlobetonu. Obecnie układ jest nadal czytelny, z pałacem i parkiem jako dominantą.

Opinia wartościująca:

Wartość naukowa: źródło badań do rozwojów i przekształcania się wsi na Dolnym Śląsku od średniowiecza po XIX w.;

Wartość historyczna: jako wsi o proveniencji średniowiecznej; historyczna XIX-wieczna zabudowa wsi;

Wartość artystyczna: wyraża się głównie w zabytkach wyższej rangi: pałacu, parku i cmentarzu. Wartość artystyczną podbija jednolitość zachowanej historycznej zabudowy wiejskiej, podział otworów okiennych w elewacjach (charakterystyczne małe okienka w elewacjach szczytowych), historyczna czerwona dachówka ceramiczna kryjąca dwuspadowe dachy o dużym kącie nachylenia, zachowane historyczne kamienno-ceglane budynki gospodarcze.

Źródła historyczne:

Zimmermann, Friedrich Albert, *Beyträge zur Beschreibung von Schlesien*. 10. Bd., Brzeg 1791, s. 282;

Knie, Johann Georg, *Alphabetisch-statistisch-topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und andern Orte der Königl. Preuss. Provinz Schlesien: nebst beigefügter Nachweisung von der Eintheilung des Landes nach den Bezirken der drei königlichen Regierungen, den darin enthaltenen Fürstenthümern und Kreisen, mit Angabe des Flächeninhaltes, der mittlern Erhebung über die Meeresfläche, der Bewohner, Gebäude, des Viehstandes usw.* - 2. verm. u. verb. Aufl., Wrocław, 1845, s. 471.

ZAŁĄCZNIK DO KARTY EWIDENCYJNEJ

Nr 2a

1. Miejscowość	PARCHÓW	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres UKŁAD RURALISTYCZNY WSI PARCHÓW	6. Zawartość załącznika MAPA Z WYTYCZONYMI GRANICAMI HISTORYCZNEGO UKŁADU RURALISTYCZNEGO
2. Gmina	CHOCIANÓW		
3. Powiat	POLKOWICKI		
4. Województwo	DOLNOŚLĄSKIE		

Opracowanie załącznika:
(data i podpis) 18. 06. 2025

1. Miejscowość	PARCHÓW	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres UKŁAD RURALISTYCZNY WSI PARCHÓW	6. Zawartość załącznika MAPA ARCHIWALNA Atlas Śląska
2. Gmina	CHOCIANÓW		
3. Powiat	POLKOWICKI		
4. Województwo	DOLNOŚLĄSKIE		

Archiwalna mapa z ok. 1750 r. (Atlas Silesiae id est Ducatus Silesiae generaliter (...))

1. Miejscowość	PARCHÓW	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres UKŁAD RURALISTYCZNY WSI PARCHÓW	6. Zawartość załącznika MAPA ARCHIWALNA Generalstabskarte
2. Gmina	CIECHANÓW		
3. Powiat	POLKOWICKI		
4. Województwo	DOLNOŚLĄSKIE		

Archiwalna mapa topograficzna z ok. 1889 r. (Generalstabskarte), skala 1:100 000

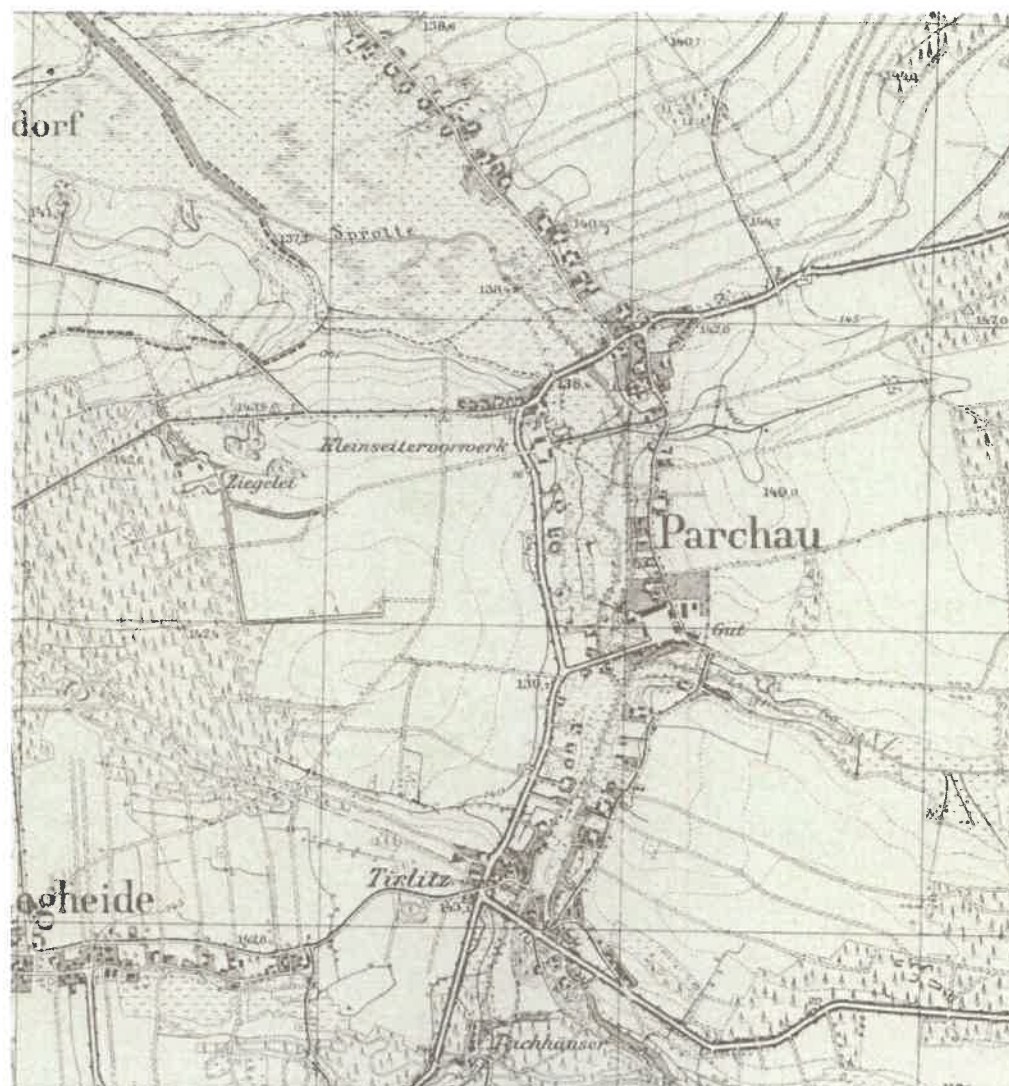
Opracowanie załącznika

(data i podpis) 12.06.2015

ZAŁĄCZNIK DO KARTY EWIDENCYJNEJ

Nr 3b

1. Miejscowość	PARCHÓW	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres	6. Zawartość załącznika
2. Gmina	CHOCIANÓW		
3. Powiat	POLKOWICKI		
4. Województwo	DOLNOŚLĄSKIE		
		UKŁAD RURALISTYCZNY WSI PARCHÓW	MAPA ARCHIWALNA MEßTISCHBLATT

Archiwalna mapa topograficzna z 1942 r. (Messtischblatt), skala 1:25 000

Opracowanie załącznika:

(data i podpis)

[Signature]
12.06.2025